

V. I. Lenin o formách a metodách ozbrojeného zápasu

Sedesáté výročí Velké říjnové socialistické revoluce znovu obrací pozornost k nesmrtelnému dílu a učení V. I. Lenina, které stojí v základech této světodějně události a které obstálo v praxi historického vývoje.

Dílo V. I. Lenina je nesmírně obsáhlé. Cílem článku je přiblížit čtenáři Vojské mysli pouze některé důležité práce a závěry V. I. Lenina, které pojednávají o formách a metodách vedení ozbrojeného zápasu a o dialektice jejich vývoje. Jde o specifickou část Leninova vojskoteoretického odkazu, avšak o část, která má bezprostřední význam pro vznik a rozvoj sovětské vojské vědy a vojského umění. Nepomíjivý teoretickometodologický význam a aktuálnost Leninova díla pro další rozpracování stěžejních problémů vojskosti znovu potvrdila i současná diskuse k předmětu a obsahu vojské vědy na stránkách sovětského vojského odborného tisku.

Bylo by proti duchu Leninova teoretického odkazu a proti samotné podstatě marxisticko-leninské metody studovat Leninovy závěry o vojském umění bez širších souvislostí a širšího kontextu. V. I. Lenin učil, že válka je vedena vždy s určitými politickými cíli, je spojena se životem celé společnosti, který je utvářen určitými společenskými vztahy. Válku jako společenskohistorický jev, součást a pokračování politiky není možné vysvětlit bez znalosti zákonů společenského vývoje. Všechny obecné otázky války, jako její

podstata, místo a úloha v historickém procesu, příčiny vzniku, podmínky odstranění, její spojení s celým systémem společenských vztahů, faktory, které určují její průběh a výsledky, činitelé vojské síly státu a podobné otázky, je možné v celé šíři objasnit jen na základě historického materialismu, který studuje zákonitě vztahy společenského života.

Protože armáda odráží model společnosti a v její historii se shrnuje celá obecná historie, působí ve vývoji armády, stejně jako i ve vývoji společnosti, společné zákonitosti. Vztahy mezi lidmi a ve společnosti i armádě jsou určovány materiálními prostředky výroby. Základním zdrojem rozvoje vztahů mezi jednotlivými složkami příslušníků armády jsou společenské vztahy platné v dané společnosti, které jsou příslušným způsobem modifikovány dosaženým stupněm vývoje armád, jejich technickým vybavením, metodami řízení apod. V historii válek a armád hrají rozhodující úlohu zákony sociálně ekonomického a politického vývoje, zákony třídního boje.

Pouze na základě poznání objektivních zákonů společenského vývoje je možný skutečně vědecký dialektickomaterialistický výzkum a výklad zákonů ozbrojeného zápasu a vojskosti v celku. To je zcela v souladu s Leninovým závěrem, že „dialektika žádá všestranné zkoumání daného společenského jevu v jeho vývoji a vysvětlit souvislosti vnějšího, zdánlivého, se základními hybnými silami, s vývojem vý-

robních sil a třídním bojem.“ (V. I. Lenin, Spisy, sv. 21, Praha 1957, str. 216).

Z toho však nevyplývá, že zákony vývoje vojenství jsou přesnou kopií zákonů rozvoje společnosti. Zákony, které působí ve vlastní vojenské sféře, mají svou vlastní specifikou. Odpovídají nejen sociálně politické podstatě armády, ale současně specifické armády, jejímu poslání a vojensko-technické stránce jejího vývoje. Různý stupeň obecnosti těchto zákonů určuje specifikou předmětu zkoumání různých vědních oborů, které studují vojenství z určitého pohledu nebo některou jeho stránku. Mezi ně patří např. vojenská věda, která se zabývá zkoumáním zákonitosti vedení války jako ozbrojeného zápasu a jejich determinací.

I v této značně specializované oblasti vojenství, jako je vojenská věda a vojenské umění, je Leninův přínos mimořádně významný a mnohostranný. V. I. Lenin navázal na vojenskoteoretické závěry Marxe a Engelse z ozbrojených povstání lidu a proletariátu a uplatnil je v nových podmínkách, které přinesl nástup imperialismu, rozmach revolučního dělnického hnutí a nová vojenská technika. Lenin ve svém díle poukázal na širší souvislosti vojenství v celku, válek a způsobů jejich vedení, které musí vojenská věda nutně brát v úvahu. V. I. Lenin tak rozšířil teoretickometodologickou základnu tvořící se sovětské vojenské vědy a tím vytvořil předpoklady pro její převahu nad buržoazní vojenskou vědou. Leninovo dílo obsahuje celou řadu zobecnění a zkušeností z ozbrojených povstání z roku 1905 a především z Velké říjnové socialistické revoluce a z bojů pravidelné Rudé armády při obraně prvního socialistického státu. Tím se V. I. Lenin významně zasloužil o vznik sovětské vojenské vědy a vojenského umění.

Rozpracování nejobecnějších otázek vojenské vědy mělo neocenitelný význam pro rozvoj teorie vojenského umění jako nejpodstatnější součásti vojenské vědy. Vojenské umění se zabývá způsoby a formami vedení války — ozbrojeného zápasu v celku (strategie) a bojové činnosti (operační umění a taktika). Sovětské vojenské umění, které zahrnuje teoretické rozpracování a praktické ztvárnění názorů na vedení války, operace, boje, respektuje v konkrétních historických podmínkách sociálně politické, ekonomické, národnostní, morální psychologické procesy, které probíhají v sovětském státě i v zemích pravděpodobného protivníka.

Leninův zájem o studium vojenského umění (forem a metod vedení ozbrojeného zápasu) byl motivován potřebami

přípravy a úspěšného vedení ozbrojených vítězných revoluce a nutnosti znát formy boje pravděpodobného nepřítel.

Lenin velmi pozorně studoval dialektickou závislost různých forem a metod boje v dané historické situaci. V roce 1906, ještě v průběhu první revoluce, objasnil ve své práci „Partyzánská válka“ dva základní požadavky na studium forem boje: „Za prvé, marxismus se od všech primitivních forem socialismu liší tím, že nespojuje hnutí s nějakou jedinou určitou formou boje, uznává nejrůznější formy boje a při tom si je „nevymýšlí“, nýbrž jen zobecňuje organizuje, vtiskuje ráz uvědomělosti těm formám boje revolučních tříd, které vznikají samy sebou v průběhu hnutí.“ Druhý požadavek viděl Lenin v tom, že „marxismus bezpodmínečně vyžaduje historické zkoumání otázky forem boje. Klást tuto otázku mimo konkrétní historickou situaci znamená nechávat abecedu dialektického materialismu. V různých okamžicích ekonomického vývoje, za různých podmínek politických, národně kulturních, životních atd. dostávají se do popředí různé formy boje, stávají se hlavními formami boje a v souvislosti s tím se svým způsobem mění v důsledku, vedlejší formy boje, bez podrobného rozboru konkrétní situace, v níž je dané hnutí na daném stupni svého vývoje, znamená úplně opouštět půdu marxismu.“ (V. I. Lenin: Spisy, sv. 11, Praha 1956, str. 209).

V. I. Lenin tyto závěry dokumentoval na příkladu pouličního barikádového boje. Ukázal, že sociální demokraté, kteří barikádový boj uznávali ve 40. letech XIX. století, po roku 1848 a především koncem XIX. století jej zavrhnuli. Stalo se tak v důsledku rozvoje vojenské techniky, ale také v důsledku úspěšného rozvoje jiných, nekrvavých forem boje. Znovu však byli nuceni uznat účinnost barikádového boje po zkušenostech ozbrojeného povstání v Moskvě v roce 1905.

Moskevské povstání přineslo novou barikádovou taktiku. V. I. Lenin objasnil podstatu této nové taktiky ve své práci „Poučení z moskevského povstání.“ Ukázal, že by bylo hloupé postupovat proti dělostřelectvu v houfu a bránit barikády revolvery. Nová taktika byla taktikou partyzánské války. Upouštěla od dřívější pasivní obrany barikád a nahrazovala ji manévrovou bojovou činností malých pohyblivých bojových skupin (desítek, trojek a dokonce i dvojek). V novém pojetí pouličního boje došlo ke spojení dřívějšího pojetí barikádového boje s partyzánským bojem ve městě.

Tím Lenin současně vznesl požadavek nahrazovat staré formy novými, naplňovat staré formy novým obsahem, spojování starých a nových forem a ze všech z nich učinit zbraně úplného, konečného vítězství komunismu. Ve své práci „Dětská nemoc «levičáctví» v komunismu“ V. I. Lenin poukázal na nutnost přizpůsobit svou taktiku každé změně, která nebyla způsobena naší třídou ani naším přičiněním. Jde tedy o přizpůsobování taktiky objektivním podmínkám. V tomto případě vyvozuje Lenin své závěry z politického boje. V téže práci však mistrně aplikuje zkušenosti vojenské do oblasti politické, když říká: „... armáda, která se necvíčí ve zvládnutí všech druhů zbraní, všech bojových prostředků a metod, jimiž disponuje nebo může disponovat nepřítel, počíná si pošetile, ba zločinně. O politice to však platí ještě víc než o vojenství... Neovládneme-li všechny bojové prostředky, můžeme nás stihnout obrovská — někdy dokonce rozhodující porážka...“ (V. I. Lenin, Spisy, sv. 31, Praha 1955, str. 91).

Konkrétnější závěry v oblasti vojenského umění V. I. Lenin rozvinul v souvislosti s přípravou a vedením ozbrojeného povstání v říjnu 1917. Ve svém dopise, který nazval „Rady člověka stojícího stranou“, ukázal, že „ozbrojené povstání je zvláštní formou politického boje, podléhající zvláštním zákonům.“ Z této definice vyplývá dialektický vztah politiky a forem ozbrojeného povstání, který má svou obdobu ve vztahu války a politiky. Dále Lenin připomenul základní pravidla ozbrojeného povstání, o němž Marx řekl, že je stejně jako válka uměním:

1. „Nikdy si nezahrávej s povstáním, avšak, když už s ním začínáš, dobře si pamatuj, že je musíš dovést do konce.“
2. Nutně musíš shromáždit v rozhodujícím místě a v rozhodující chvíli velkou převahu sil, neboť jinak nepřítel, lépe vycvičený a zorganizovaný, povstalece zničí.
3. Jestliže povstání už začalo, musíš jednat s největší rozhodností a bezpodmínečně stůj co stůj přejít do útoku. „Obrať se smrt ozbrojeného povstání.“
4. Musíš se snažit z čista jasna nepříteli překvapit, vystihnout okamžik, dokud jsou jeho vojska rozptýlena.
5. Musíš denně (jde-li o jedno město, lze říci: každou hodinu) dobývat aspoň malých úspěchů a stůj co stůj si udržet morální převahu.“ (V. I. Lenin; Spisy, sv. 26, Praha 1955, str. 171).

V. I. Lenin tuto pozměněnou Marxovu verzi zásad ozbrojeného povstání uplatnil mistrně v říjnu v roce 1917. Doporučoval vést současný, nenadálý rychlý útok na

Petrohrad, a to jak zvenčí, tak zevnitř (z dělnické čtvrti) a soustředit obrovskou převahu sil nad vojsky prozatímní vlády. Hlavní síly revoluce, loďstvo, dělníky a vojenské jednotky kombinovat tak, aby byly bezpodmínečně a za cenu jakýchkoli ztrát udrženy nejdůležitější strategické objekty (telefon, telegraf, železniční stanice a zvláště mosty).

Průběh ozbrojeného povstání v Petrohradě i dalších městech plně potvrdil správnost Leninova plánu a principů, které vytyčil. Nejen to, Říjnové povstání bylo současně rozvinutím zásad, které byly známy v dělnickém hnutí od dob Marxe a Engelse, popřípadě ještě z dřívější doby. Říjnové povstání se dá z vojenského hlediska přirovnat k velké moderní vojenské operaci, která dokázala podřítit jednotnému plánu ozbrojené síly (40 000 příslušníků Rudých gard, desítky tisíc revolučních vojáků a 11 válečných lodí v čele s křižníkem Aurorou). Tím bylo dosaženo rozhodující převahy nad vojsky prozatímní vlády. V říjnovém povstání se tak ukázaly v zárodku některé typické prvky pozdějšího sovětského vojenského umění: vysoká aktivita a rozhodnost bojových akcí, scučinnost vojsk, nenadáláost a koordinovanost úderů na oddělené objekty, správnost volby směru hlavního úderu, soustředění převahy sil na rozhodujícím směru a v rozhodujícím okamžiku a další principy.

Jakkoli jsou tyto zásady důležité jako zobecněné zkušenosti a teoretický vklad do vzniku sovětského vojenského umění, znamenají pouze začátek jeho rozvoje. Zásadní význam pro vznik sovětského vojenského umění měla občanská válka, která přinesla zkušenosti z bojové činnosti masových pravidelných armád, vyzbrojených moderní technikou. Operace probíhaly v nejrůznějších podmínkách, ročních obdobích, za použití různých druhů vojsk, na široké frontě, v opevněných rajónech, v různém terénu apod. Došlo k vytvoření a rozvinutí sovětské vojenské strategie a ke vzniku nového stupně sovětského vojenského umění — operačního umění, jako objektivně nutného mezikládku mezi strategií a taktikou.

Rovněž v občanské válce byla mobilizující a inspirující silou vítězství Sovětské armády komunistická strana v čele s V. I. Leninem. Komunistická strana v nerozlučném sepeřích s řízením národního hospodářství, ideologickou a organizační prací při nucibilizaci sovětského lidu k porážce intervenčních a bělogvardějců řešila otázky vedení války a vojenské výstavby. Mezi tyto otázky patřila např. výstavba velitel-

ského sboru, budování stranických organizací v armádě, komunistická výchova vojáků a námořníků, doplňování ozbrojených sil i hledání vhodných metod vedení bojové činnosti.

Ústřední výbor v čele s V. I. Leninem byl hlavním centrem řízení obrany země. Možnost operativně řešit vojenské otázky a řídit v tomto duchu stranické a státní orgány, neustále sledovat plnění strategických plánů a vojenských směrnic a vlády, vyplývala z úsilí, které soustředil na politické a vojenské události, jeho znalost situace na frontách a mistrovské použití marxistické dialektiky při řešení všech základních vojenských problémů v jednotě s politickou a ekonomickou situací země.

Obrovské úsilí, které V. I. Lenin vyvinul při řízení ozbrojené obrany vlasti v letech občanské války a zahraniční intervence, dokazují tato fakta. Od prosince 1918 do prosince 1920 se Rada obrany za vedení V. I. Lenina sešla na 143 schůzích. Lenin pouze v roce 1919 řídil jednání 14 plenárních zasedání ústředního výboru, která rozhodovala o životně důležitých vojenských otázkách. V letech války odeslal různým orgánům více než 600 dopisů a telegramů k vojenským problémům. Charakteristické pro teoretickou a praktickou činnost V. I. Lenina v tomto období je zachování do všech oblastí vojenského umění. Je přirozené, že vzhledem k jeho postavení jako hlavy strany a státu, souvisela jeho činnost především se strategickým řízením obrany a tudíž i s rozpracováváním strategie jako vedoucí složky vojenského umění.

Hlavní velitelství pod vedením V. I. Lenina určovalo nejdůležitější formy a způsoby vedení ozbrojeného zápasu v souladu s konkrétní situací země a akcemi nepřítelů.

Za hlavní druh strategické činnosti Rudé armády považoval V. I. Lenin strategický útok. To vyplývalo nejen z faktu, že pouze útočná činnost ve strategickém měřítku mohla sovětskou zemi definitivně zbavit nepřítelů, ale odpovídalo i revolucí aktivitu Rudé armády. Tento rys Rudé armády, který vysoce vyzdvihuje slavný vojevůdce a teoretik M. V. Frunze, umožňoval řešit úkoly a rozvinout strategii na takový stupeň, o němž mohli buržoazní vojenští představitelé pouze snít.

Strategický útok Rudé armády měl tyto úkoly: zasadit ničivý úder hlavním uskupením vojsk interventů a bělogvardějců, zmocnit se strategické iniciativy a udržet ji; ovládnout strategicky, politicky a ekono-

micke důležité prostory; usilovně nepříteli pronásledovat a rozdrčením jeho hlavních sil na nejdůležitějších směrech úspěšně skončit válku.

Hlavními formami ozbrojeného zápasu ke splnění těchto úkolů byly strategické útočné operace jednoho nebo několika frontů, které vyvrcholily všeobecným strategickým útokem rozvíjeným až do dosažení konečných cílů války na daném území. Rozmách útočných operací výrazně překročil rozmach operací carské armády. Útočné operace byly vedeny v šířce 400 až 800 km nepřetržitě do hloubky 100 až 500 km.

Pro sovětské strategické plánování bylo příznačné promyšlené určování směrů hlavních úderů, které byly voleny na základě analýzy nejen ryze vojenských faktorů, ale i hospodářských podmínek a morálně politického stavu obyvatelstva v prostoru bojových akcí. Typické bylo soustředování hlavních sil a prostředků na směrech hlavních úderů. Tomuto úsilí bylo podřízeno i vytváření záloh pro stupňování úsilí a řešení nepředvídaných situací.

Na rozdíl od ozbrojeného povstání, kde V. I. Lenin obranu nepřipouštěl, neboť by znamenala smrt povstání, v občanské válce považoval strategickou obranu za nezbytnou formu strategické činnosti. V hodnocení strategické obrany vycházel Lenin z toho, že „takové války, které by začaly a končily nepřetržitým vítězným útokem, nikdy ve světové historii nebyly, nebo bývaly výjimkou.“ (V. I. Lenin; Spisy, sv. 33, Praha 1955, str. 90). Proto sovětská strategie považovala obranu za významný a nezbytný druh strategické činnosti, k němuž je nutné se uchýlovat v případech, kdy útok je z nějakých příčin nemožný nebo nevhodný. Přitom obranu považovala sovětská strategie nikoli za samoúčelnou, ale za prostředek k vytvoření podmínek pro pozdější rozhodný protiútok. Jako příklad je možné uvést bojovou činnost sovětských vojsk při porážce bělogvardějských vojsk admirála Kolčaka, generála Denikina a vojsk panského Polska. Správné spojení útoku a obrany bylo jedním z nejvýznamnějších předpokladů úspěchů sovětské vojenské strategie.

V letech občanské války byly rozpracovány i základní rysy protiútoku. Byl připravován v průběhu obranných bojů, při nichž se útočné možnosti nepřátelských úderných uskupení vyčerpávaly, kdežto síly obránce narůstaly přeskupováním vojsk z jiných úseků fronty a ze zálohy hlavního velení z hloubky. Protiútok začínal v době, kdy nepřátelské zá-

lohy byly již v podstatě zasazeny do boje a nepřítel neměl možnost klást rozhodný odpor. Protiútok byl veden s rozhodujícím cílem k úplnému zničení nepřítel.

Rysy sovětské strategie, rozvíjené za osobní účasti V. I. Lenina, zvláště její aktivita, útočný duch, novátorství a další, se plně projeví rovněž na stupni operačního umění a taktiky. Byly projevem aktivity nových velitelů a uvědomělých vojenských mas. Znamenaly začátek revolučních přeměn, které do vojenství přinesla Velká říjnová socialistická revoluce. V duchu Leninových myšlenek vychovala strana celou řadu talentovaných vojevůdců, jejichž praktická činnost, teorie a koncepce přinesly řadu novinek do rozvoje vojenské vědy a vojenského umění v době mezi občanskou a Velkou vlasteneckou válkou i ve válce samotné. Stačí jako příklad připomenout takové novinky, jako bylo rozpracování teorie hluboké operace a hlubokého boje, vytvoření a použití velkých tankových svazů k dosažení cílů v operační hloubce, vytvoření a zdůvodnění úlohy výsadek vojenských a další, kde v řadě případů dosáhli sovětsí odborníci světového prvenství. Většina z nich byla použita a dále rozvinuta v dosud největší válečné praxi, kterou představuje druhá světová a Velká vlastenecká válka. Tato praxe plně prověřila životnost vojenskoteoretického odkazu V. I. Lenina, vtěleného do závěrů sovětské vojenské vědy.

Po vzniku světové socialistické soustavy, a především po vytvoření Varšavské smlouvy, se ještě dále rozšířila a potvrdila správnost a univerzální platnost leninských závěrů a jejich internacionální charakter. Leninský vojenskoteoretický

odkaz uplatňují a tvůrčím způsobem rozvíjejí komunistické strany v podmínkách obrany jednotlivých zemí a především politické a vojenské orgány Varšavské smlouvy na stupni společné obrany.

Platnost vojenskoteoretického odkazu V. I. Lenina nepomíjí, ale naopak roste v podmínkách vědeckotechnické revoluce ve vojenství. V situaci, kdy ve vojenství dochází k zásadním přeměnám, ke zlomu celé řady starých a vytváření nových názorů na vedení soudobého ozbrojeného zápasu a vojenskou výstavbu, je leninský vojenskoteoretický dědictví spolehlivou teoretickou a metodologickou orientací v rozvoji vojenské vědy i praktické činnosti na úseku obrany. Pouze při tvůrčím využívání a rozvíjení leninského vojenskoteoretického odkazu může naše vojenskoteoretické myšlení postupovat vpřed, osvětlovat podstatu změn ve vojenství, vypracovávat a osvojovat si nové způsoby a formy ozbrojeného zápasu, moderní teorie vojenského umění, řešit všechny základní problémy socialistické vojenské vědy. „Marxismus-leninismus byl a je i nadále jediné správnou vědou komunismu, nepředstíženým uměním politického řízení revoluční tvůrčí činnosti mas. Věrnost marxismu-leninismu a jeho mohutnému životodárnému tvůrčímu duchu je nejdůležitější podmínkou a zárukou úspěchů v komunistické výstavbě, v boji za zájmy dělnické třídy a všech pracujících“. [Usnesení ÚV KSSS k 60. výročí VRSR. Za nová vítězství socialismu. Rudé právo 1. 2. 1977]. Tyto závěry usnesení ÚV KSSS k 60. výročí října platí bezesporu i na úseku obrany revolučních vymožeností.